

Motion till riksdagen 2025/26:208

av **Katarina Luhr m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2024/25:203 Förbudet mot utvinning av uran tas bort

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2024/25:203 Förbudet mot utvinning av uran tas bort.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minerallagen bör ändras så att ett nationellt förbud mot brytning i alunskiffer införs och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna det kommunala vetot när det gäller uranbrytning och tillkännager detta för regeringen.

Bakgrund

I propositionen föreslås att förbudet i miljöbalken mot att ge tillstånd till gruvdrift eller gruvanläggning som avser uranhaltigt material tas bort och att uran ska vara koncessionsmineral enligt minerallagen. Ändringarna innebär att det kommer att vara möjligt att utvinna uran i Sverige och att en fullständig undersökning av berggrunden kan göras vid prospektering. Genom ändringarna blir det även möjligt att söka och under vissa förutsättningar få undersökningstillstånd och bearbetningskoncession för uran.

Det föreslås också en ändring i miljöbalken som innebär att regeringens obligatoriska tillåtlighetsprövning enligt balken ska begränsas till sådana kärntekniska anläggningar som prövas av regeringen enligt lagen om kärnteknisk verksamhet. Det betyder att verksamheter där små mängder uran hanteras, vilka prövas enligt kärntekniklagstiftningen av Strålsäkerhetsmyndigheten eller är helt undantagna från tillståndsplikt, inte längre kommer att omfattas av regeringens obligatoriska tillåtlighetsprövning. Prövningen av sådana begränsade verksamheter kommer inte heller längre att omfattas av det s.k. kommunala vetot. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2026.

Förbudet mot uranbrytning måste kvarstå

Förbud mot uranbrytning i Sverige infördes av riksdagen år 2018 på initiativ från Miljöpartiet. Uranbrytning innebär betydande miljö- och hälsorisker då uran är ett giftigt och radioaktivt material med lång livslängd. Uranbrytning leder till skador på mark, vatten och den biologiska mångfalden och påverkar vår livsmedelsproduktion genom påverkan på både jordbruksmark och dricksvattentäkter. Dessutom, det svenska uranet återfinns främst i alunskiffer där halterna är låga och stora mängder avfall genereras när små mängder uran utvinns. Uranhalterna i den svenska alunskiffern är mellan 50 och 400 gram per ton alunskiffer, till skillnad från uranfyndigheter i Kanada som kan innehålla upp till 20 procent uran.

Den statliga utredningen om alunskiffer (SOU 2020:71) fastslog bl.a. att ”uran innebär en särskild risk i samband med utvinning ur alunskiffer eftersom den och dess dotterisotoper är radioaktiva” samt att uranet ”riskerar att oxidera och laka ut, och kan medföra att miljö kvalitetsnormen i recipienten inte kan följas”.

På några platser i Sverige har utvinning i alunskiffer skett historiskt. I Ranstad i Västra Götaland utvanns uran på 1960-talet. År 2018 beslutade länsstyrelsen att området skulle klassas som miljöriskområde, som det andra området av detta slag i Sverige. Ett miljöriskområde är ett område som är så allvarligt förorenat att markanvändningen behöver begränsas sett till risker för människor och miljö. Utvinningen i Ranstad, som på 60-talet totalt genererade lite mer än 200 ton uran, har orsakat stora miljöproblem, med stora dagbrott, och åtgärderna för stängning och återställning har varit svåra och kostsamma. Åtgärder för sanering och deponi har i dag kostat cirka en halv miljard. Just hur det långsiktiga ansvaret för slutförvaren vid en nedlagd brytningsverksamhet ska regleras och finansieras och frågan om finansieringslagens tillämpbarhet på restprodukter från uranbrytning är också något som Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) lyfter som en oklarhet i sitt remissvar på regeringens proposition.

Enligt statsgeolog vid SGU finns det inte någon krock mellan uranförbud och brytning av sällsynta jordartsmetaller på de flesta ställen där de stora nu kända fyndigheterna av sällsynta jordartsmetaller finns. Vi vill även uppmärksamma riksdagen på att uran inte ingår i EU-kommissionens lista över kritiska råvaror och därför inte kan klassas som s.k. strategiskt projekt enligt CRMA.

Det huvudsakliga syftet med förbudet som proposition 2024/25:203 avser att upphäva är att eliminera de miljö- och hälsorisker som är förknippade med uranutvinning och att skapa tydlighet i lagstiftningen. Miljöpartiet anser att brytning av uran medför oacceptabla risker. Mot bakgrund av det som anförs ovan avslår vi proposition 2024/25:203 Förbudet mot utvinning av uran tas bort.

Inför ett nationellt förbud mot brytning i alunskiffer

Alunskiffer förekommer i delar av Skåne, Öster- och Västergötland, Närke, Öland och Gotland samt längs fjällkedjan med störst förekomst i Jämtland. För närvarande finns planer på brytning framför allt i Västergötland och Jämtland.

Miljöriskerna är större vid storskalig utvinning ur alunskiffer än vid traditionell malmutvinning. Det beror på flera faktorer: skiffern förekommer i relativt tunna lager, mellan några tiotal och några få meters tjocklek. Det gör att brytningen behöver ske i

dagbrott som givet den låga koncentrationen och de grunda fyndigheterna tar enorma arealer i anspråk. Därmed blir den omedelbara påverkan på annan markanvändning betydligt större än vid exempelvis en underjordsgruva. Till detta kommer att förekomsten av alunskiffer sammanfaller med flera av Sveriges mest värdefulla jordbruksområden. I sina remissvar lyfter LRF och Naturskyddsföreningen den negativa påverkan på Sveriges livsmedelsförsörjning som brytning i alunskiffer skulle medföra.

Vidare innehåller alunskiffer, förutom uran, ett stort antal tungmetaller och andra toxiska ämnen som kan orsaka betydande skada, både på naturen och på människors hälsa. Metoden biolakning, som diskuteras för utvinning av metaller i alunskiffer, har orsakat mycket omfattande skada vid gruvan Talvivaara i Finland.

All brytning i alunskiffer innebär en miljörisk och det saknas i dag säkra beprövade tekniker för storskalig brytning i alunskiffer där det kan garanteras att svavelsyra, tungmetaller och radioaktiva ämnen inte läcker ut och riskerar att förorena omkringliggande miljöer, vattendrag och samhällen. Miljöpartiet anser att utvinning ur alunskiffer medför oacceptabla risker. Mot bakgrund av det som anförs ovan bör riksdagen besluta att införa ett förbud mot brytning i alunskiffer.

Propositionens förslag försvagar det kommunala vetot

De förändringar som föreslås i 17 kap. 1 § miljöbalken innebär försvagningar i det kommunala vetot. Att regeringen i sin proposition framhåller att kommunerna genom plan- och bygglagen fortsatt har en stark ställning vid prövning av gruvverksamhet med uran bör ses i ljuset av att regeringen nyligen förelagt Kiruna kommun att anta detaljplan som möjliggör en grafitgruva som kommunen motsatt sig. Till detta kommer att regeringen bereder ett förslag om att helt ta bort det kommunala vetot för uranbrytning, genom att klassa uranbrytning som kärnteknisk verksamhet i stället för kärnteknisk anläggning. Mot bakgrund av det som anförs ovan bör riksdagen besluta att värna det kommunala vetot gällande uranbrytning och tillkännage detta för regeringen.

Katarina Luhr (MP)

Linus Lakso (MP)

Emma Nohrén (MP)

Rebecka Le Moine (MP)

Amanda Palmstierna (MP)